

Р. А. АВАКОВА

КОНТАКТОЛОГИЯ:
ТҮРКІ МӘДЕНИЕТІНІҢ
ӘЛЕМДІК ӨРКЕНИЕТКЕ
ЫҚПАЛЫ

Р. А. Авакова

КОНТАКТОЛОГИЯ:
ТҮРКІ МӘДЕНИЕТІНІҢ
ӘЛЕМДІК ӨРКЕНИЕТКЕ
ЫҚПАЛЫ

Монография

Алматы
Қазақ университеті
2020

ӘОЖ 930.85
КБЖ 63.3(5)
А 17

*Басылым Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі
Ғылым комитеті 2018-2020 жылдарға арналған «Мәңгілік Ел» ғылыми
негіздері (XXI ғасырдың білімі, гуманитарлық ғылымдар саласындағы
іргелі және қолданбалы зерттеулер) бағыты бойынша
AP05133201 «Контактология: түркі мәдениетінің әлемдік өркениетке
ықпалы» ғылыми жоба шеңберінде жүзеге асырылды*

Пікір жазғандар:

*филология ғылымдарының докторы, профессор А.Б. Салқынбай
филология ғылымдарының докторы, профессор Ж.М. Манкеева
PhD, доцент Ш.Т. Кудьярова*

Авакова Р.А.

А 17 **Контактология: түркі мәдениетінің әлемдік өркениетке ықпалы:**
монография/ Р.А. Авакова. – Алматы: Қазак университеті, 2020. –
229 б.

ISBN 978-601-04-5078-3

Монография қазіргі заман өркениеттану классификаторында «түркілік өркениет» ұғымының болмау себептері, оны енгізудің ғылыми концепциясы мен көзқарастар талданылды. Өркениеттану классификаторына тән барлық алғышарттардың болуы, яғни өзіндік тарихы, қалыптасуы, дамуы және тарихи себептермен «өшуі» бар, ежелгі және әмбебап шарттар түркілік өркениеттің болғанын дәйектейтін дәлелдемелер болып табылатыны сөзсіз.

Монографияда қазіргі әлем тілдерінде қолданылатын түркі сөздерінің көптеп қолданылуы «түркілік өркениеттің» ұзақ тарихи іздерінің дәлелі екені ғылыми тұрғыдан дәйектелді. Сонымен қатар түркі тілдерінің әлемдік тілдерге, атап айтсақ, еуропалық және шығыстық тілдерге, тіл арқылы мәдениетіне, әдебиеті мен ғылымына, яғни әлем өркениетіне тікелей әсері талданылды.

«Контактология: түркі мәдениетінің әлемдік өркениетке ықпалы» атты монография лингвистикалық түркітану, қазақ тіл білімі, тіл теориясы, шығыстану, аударма ісі мамандықтары магистрлері мен PhD докторанттары мен ізденуші ғалымдарға арналады.

**ӘОЖ 930.85
КБЖ 63.3 (5)**

ISBN 978-601-04-5078-3

© Авакова Р.А., 2020
© Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2020

МАЗМҰНЫ

Кіріспе -----	3
1-тарау. ТҮРКІ ӨРКЕНИЕТІ: ТЕОРИЯ, МЕТОДОЛОГИЯ ЖӘНЕ ЖАЗУ ТАРИХЫ -----	11
1.1 Түркі өркениеті «Шығыс мәдениеті» концептінің құрамдас бөлігі-----	11
1.2 Түркілер қолданған әліпбилер-----	30
1.3 Түркілер тарихындағы заннамалық ережелер және әлемдік өркениет-----	44
1.4 Түбі бір түркілердің тарихи шежіресі: тарихи-лингвистикалық экскурс-----	81
2-тарау. КОНТАКТОЛОГИЯ: ТІЛДІК ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТАРДЫҢ ҚАЙНАР КӨЗІ -----	90
2.1 Тілдік қарым-қатынастар: түркі сөздерінің енуіне тарихи-мәдени факторлардың ықпалы -----	90
2.2 Әлем мәдениеті мен өркениетіндегі түркілердің рөлі -----	118
2.3 Әлем тілдеріндегі түркі сөздерінің қолданыс аясы -----	129
3-тарау. ТҮРКІ МӘДЕНИЕТІНІҢ ӘЛЕМ ӨРКЕНИЕТІНЕ ЫҚПАЛЫ -----	160
3.1 Қазақ-үнді ойшылдарының мұралық концепциялары: талдау және салыстыру -----	160
3.2 Қазақ-үнді, түркі-моңғол фольклорындағы типологиялық ортақ белгілер-----	177
3.3 Тарихи-мәдени ықпалдастық: шумерлер, түркілер және үнділер -----	208
ҚОРЫТЫНДЫ -----	218
Пайдаланылған әдебиеттер -----	223